

Komunikačný potenciál väzenského slangu

The communicational potential of prison slang

Lenka Haluzová

Trnavská univerzita, Slovenská republika

Abstract: The paper focuses on the issue of the definition of terms slang and argot in linguistics and maps the shift from recognizing prison speech as a tool of which the primary function is concealment to recognizing its identification function. In the paper we are dealing with the typological characterization of the speech of prisoners with the aim to point out the conclusions leading to the classification of the penitentiary sociolect as a type of slang and to the clarification of the presence of its cryptic function.

Keywords: argot, slang, sociolect, prison, communication strategy, social status.

Každý národný jazyk tvorí vnútorne diferencovaný systém, v ktorom v zhode s jeho sociálne podmienenou stratifikáciou môžeme hovoriť o sociálnych nárečiach, tzv. sociolektoch. Sociálne nárečia (dialekty) boli v minulosti nazývané aj špeciálnymi nárečiami, pracovnými nárečiami či v českom lingvistickom prostredí aj hantýrkou (Hubáček, 1999, s. 9). V súčasnosti môžeme termín sociolekt vnímať ako hyperonymum pre neštruktúrne útvary či vrstvy národného jazyka, teda slang i argot (Radková, 2012, s. 9). Sociolekt, sociálny dialekt alebo sociálne nárečie teda môžeme vo všeobecnosti vnímať ako súbor neepisovných jazykových prostriedkov, ktoré sa vyznačujú používaním v špecifickej profesijnej, záujmovej alebo inej sociálne kompaktnej skupine.

V období tridsiatych rokov minulého storočia v slovenskej lingvistike prakticky nejestvoval detailnejší výskum sociálnych nárečí (Ondrus, 1977, s. 5). Počas nasledujúcej dekády však už bola štrukturalistickou jazykovedou jasne naznačená hranica medzi teritoriálnymi (geografickými) a sociálnymi nárečiami a stratifikácia jazyka na sociálne a teritoriálne dialekty je všeobecne uznávaná podnes. Trend teoretického skúmania sociolektov síce prevládal v päťdesiatych rokoch 20. st. (ich výskumu sa venujú diskusné príspevky v *Jazykovednom sborníku Slovenskej akadémie vied a umení IV* z roku 1950, teoretické poznatky o sociálnych nárečiach neskôr zhrňuje aj L. Dvonč v príspevku s názvom *K otázke*

sociálnych „nárečí“ v časopise *Slovo a slovesnost* č. 18, 1957), ale už o zopár rokov neskôr sa pristúpilo k tomu, že sa problematikou sociálnych nárečí jazykovedci začali zaoberať aj prakticky (J. Felix sa už v 50. rokoch začal venovať pomenovaniu pašeráckeho a šmelinárskeho prostredia Hornej Oravy a taktiež tzv. argotu vandrovných remeselníkov a obchodníkov. Na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov sa problematikou prakticky zaoberalo aj nárečové oddelenie vtedajšieho Jazykovedného ústavu SAV. V spolupráci s viacerými univerzitami sa zbieral materiál pre *Atlas slovenského jazyka*, pričom každá zo zapojených fakúlt plnila inú čiastkovú úlohu. Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského zbierala a následne spracúvala terminológiu zanikajúcich remesiel a študentskému slangu sa venovala Katedra slovenského jazyka Pedagogickej fakulty v Nitre.) Postupne sa formovala aj slovenská sociolingvistika, ktorá sa nezameriava výhradne na skúmanie jazyka ako samostatnej entity, ale v jeho spätosti so spoločenským prostredím, s dôrazom na prienik lingvistických a sociálnych štruktúr. Sústreďuje sa na kauzálne podmienené interakcie medzi jazykom a javmi spoločenského života. Aktuálny stav poznania jednotlivých sociolektov teda od päťdesiatych rokov zaznamenal značný progres, no jeho problematika s dôrazom výhradne na penitenciárne prostredie nebola v oblasti jazykovedného výskumu frekventovanou témou. Väznica ako uzavretý sociálnokomunikačný priestor s prirodzenou tabuizovanosťou bola najmä v období socializmu z pohľadu humanitných a spoločenských vied neskúmaným fenoménom vrátane väzenského sociolektu. Rozmach záujmu o slang na našom území je možné konštatovať v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch. Sociálnym nárečiam na Slovensku sa v 70. rokoch venuje Pavel Ondrus. Argot detí monograficky spracúva v publikácii *Sociálne nárečia na Slovensku I. Argot slovenských detí* (1977), ktorá mala mať aj svoje pokračovanie venujúce sa reči mládeže, no tento zámer sa už nepodarilo zrealizovať. Ondrus sa zároveň venoval i výskumu argotu slovenských drotárov. V tomto období sa záujem o slang prejavoval aj diskusiami o jeho mieste v umeleckej literatúre.

Na Slovensku sa sociolingvistickému výskumu od deväťdesiatych rokov výraznejšie venuje zoskupenie jazykovedcov (J. Bosák, K. Buzássyová, S. Mislovičová, P. Odaloš, D. Slančová...), výsledkom ktorého sú aj viaceré zborníky, najmä séria ôsmich publikácií s názvom *Sociolinguistica Slovaca*, ktorá sprístupňuje aktuálne vedecké výsledky a zmeny v oblasti sociolingvistiky. Prvá vyšla v roku 1995 pod názvom *Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny* a jej zostavovateľom je Slavomír Ondrejovič. Známe sú aj lexicografické spracovanie slangu B. Hochela v podobe *Slovníka slovenského slangu* z roku

1993 (v ňom slang predstavuje ako špirálu, po ktorej slová rozličnou rýchlosťou postupujú do vrstiev spisovného jazyka), neskôr i úvahy J. Bosáka. Ten prináša dynamický pohľad na sociolekty a zdôrazňuje potrebu diferencovať slangizmy a profesionalizmy. Napriek tomu možno povedať, že záujem lingvistov sa koncentruje prevažne na oblasť teritoriálnych nárečí, o čom svedčí aj fakt, že tejto problematike je venovanej pomerne málo odbornej literatúry.

Do výskumu slovenskej väzenskej reči na prelome 20. a 21. storočia svojimi prácami prispel aj Pavol Odaloš (*Sociolekty v basketbalovom a penitenciárnom prostredí*, 1997). Vyčleňuje 3 typy argotu, čím sa v podstate prikláňa k stratifikácii Stanislava Košeckého, a to argot detí, argot vandrujúcich remeselníkov a podomových obchodníkov a argot asociálov (Odaloš, 1997, s. 16). Zároveň ho člení v širšom a užšom zmysle, pričom argot v užšom zmysle podľa P. Odaloša používajú skupiny akéhosi „undergroundu“, spodiny spoločnosti, ktorá je v rozpore so zákonom. Do tejto skupiny začleňuje okrem zlodejov aj pašerákov, narkomanov a iných ľudí pohybujúcich sa na hrane zákona. Väzenskú reč pre svoju potenciálnu tabuovosť P. Odaloš teda vo svojej monografii kvalifikuje ako argot v užšom zmysle. Do druhej skupiny (argot v širšom zmysle) zase zaraďuje každý lexikálny súbor s utajovacím zámerom, vyčleňuje argot podomových obchodníkov a vandrujúcich remeselníkov (už prakticky zaniknutý typ argotu, ktorý v minulosti využívali napr. drotári) a argot detí, ktorý pozostáva zo súboru rozličných kódov a šifier a podľa Odaloša sa usiluje o utajenie informácií (zvyčajne pred dospelými). Pri šifrovaní pritom nevyužíva novovytvorené lexikálne jednotky, najčastejšie dochádza k modifikácii na základe určitého vo pred dohodnutého slabičného kódu. Domnievame sa však, že ako prvotný zámer pre vznik takejto utajenej reči deťom nemožno prisudzovať zámernú konšpiračnú funkciu, ide skôr o prirodzenú jazykovú hru, takisto nie je podľa nášho názoru možné úplne sa stotožniť s užšou klasifikáciou argotu ako jazyka určitej spoločenskej spodiny. Argot detí z hľadiska jeho kryptickej funkcie hodnotí aj P. Ondrus (*Sociálne nárečia na Slovensku I, Argot slovenských detí*, 1977), ktorý za jeho základnú funkciu považuje práve úlohu utajovania obsahu rozhovoru medzi deťmi. Zdôrazňuje však aj inú možnosť: „...stratiť svoju prvotnú úlohu a získať inú funkciu. Stáva sa to vtedy, keď argot prestanú skupiny detí používať na konšpiráciu a začnú ho upotrebovať na zábavu, hru“ (Ondrus, 1977, s. 12). V tomto prípade podľa Ondrusa nadobúda vlastnosti slangu s cieľom upozornenia na originálnosť výpovede. Argot slovenských detí hodnotí aj zo štruktúrneho hľadiska, pričom demonštruje jeho závislosť od jazykového prostredia, v ktorom sa realizuje a v ktorom vzniká (napr.

v západoslovenskom nárečovom makroareáli preberá zvukovú, lexikálnu a aj gramatickú stavbu daného nárečia).

Do danej problematiky prispieva okrem iných¹ aj štúdia s názvom *Výrazová a typologická charakteristika väzenského sociolektu* od J. Hladkého, venovaná slangu z prostredia leopoldovskej väznice. V nej okrem iného argumentuje, že reč väzňov v penitenciárnom prostredí je slangom (sekundárnym slangom), nie argotom. Zamieriava sa tiež na nízku viazanosť argotu na sociálne prostredie, ale do popredia kladie práve jeho konšpiračnú, utajovaciu funkciu. J. Hladký tieto závery ešte viac rozvinul na pozadí plurilingválnej povahy väzenského slangu v štúdiu *Plurilingvizmus ako jazyková potreba a kulturologický fenomén* počas vedeckej konferencie (Smolenice, 2014). Aj na základe toho definíciu argotu podrobuje revízii v zmysle preceňovania sociálneho statusu jeho používateľov („jazyk deklasovaných vrstiev spoločnosti“) a na druhej strane nedocenenia jeho vnútornej podstaty ako tajného jazyka.

Okrem slovenskej odbornej literatúry je potrebné načrtnúť krátky prehľad českej literatúry, pretože ten sa najbližšie približuje povahe slovenskej sociolingvistiky. Už v roku 1821 vyšla publikácia *Hantýrka čili jazyk zlodějů* od J. Puchmajera. V českom prostredí sa však systematickejšiemu výskumu slangu venovalo viacero publikácií až v tridsiatych rokoch 20. storočia. F. Oberpfalcer v knihe *Jazyk knih černých, jinak smolných* (1935) zachytáva prvé doklady zločineckej reči z tzv. smolných kníh zo 16. storočia. Obsahujú výpovede zločincov a ľudí páchajúcich rozličné prehrešky, spravidla získavané ich spovedaním pri mučení. Rozborom reči ľudí, ktorí sa dostali do konfliktu so zákonom, sa venuje aj Oberpfalcerova štúdia *Argot a slangy* (1934) a mesačník *Hantýrka* s podtitulom *Literárně-vědecká revue pro studium argotu, slangu a řeči lidové vůbec* (Otakar Nováček, 1935 – 1936). V nadväznosti na ne evidujeme výraznejší záujem jazykovedcov o sociolekty až v šesťdesiatych až osemdesiatych rokoch prostredníctvom prác V. Křístka, K. Klimeša, J. Nekvapila a pomerne výrazné práce J. Hubáčka *O českých slanzích* (1979, 1981) a *Malý slovník českých slangů* (1988). V deväťdesiatych rokoch do danej problematiky prispela práca *Několik slangových slovníků* (1993) od J. Suka zahŕňajúca aj slovník kriminálneho slangu, avšak väzenské prostredie je v ňom zahrnuté len okrajovo pre absenciu jazykového materiálu z tohto prostredia. Za najkomplexnejšie môžeme považovať práce autorov

¹ *O väzenskej reči, Jazykové kontakty a variabilita jazyka v sociálnych nárečiach, Plurilingvizmus ako jazyková potreba a kulturologický fenomén, O slangu (a argote) v slovenských väzniciach, O otázke hraníc slangu a argotu, Úskalia hodnotenia argotu, Väzenský slang či väzenský argot?*

J. Hálu a P. Soudkovej *Jak mluví čeští vězni* s podtitulom *Místo a úloha vězeňského argotu* (2002) a Lucie Radkovej s názvom *Jak se mluví za zdmi českých věznic* (2012). Na základe sporného vymedzovania sociolektov (slang a argot) v súvislosti s výrazmi používanými zo strany väzňov a v zmysle absencie polemických diskusií je podľa L. Radkovej výhodné používať akýsi zastrešujúci termín „väzenská reč“ alebo „reč odsúdených“ (Radková, 2012, s. 19). Tento termín už v roku 2002 prezentoval aj J. Hladký (Hladký, 2002, s. 25). Autorka zároveň na vyššie zmienenú monografiu o reči odsúdených spolu s Janou Rausovou nadväzuje prácou *Mluva uživatelů a výrobců drog*, ktorá sa špecificky orientuje len na určitú skupinu používateľov jazyka drogovej subkultúry.

V súvislosti s klasifikáciou sociolektov musíme spomenúť aj ich komunikačne motivovanú klasifikáciu. D. Slančová (napr. aj v publikácii *Reč pohybu, autority a súdržnosti*, 2014) etablovala v slovenskej jazykovede termín komunikačný register, pričom vyčleňuje makrosociálny komunikačný register ako určité „...konvencionalizované jazykové a parajazykové správanie sa ľudí preferované v komunikačnej sfére prislúchajúcej sociálnej inštitúcii...“ a mikrosociálny komunikačný register zase ako preferované konvencionalizované jazykové a parajazykové správanie sa ľudí viažuce sa na „...dynamické aspekty fungovania sociálnej inštitúcie, predstavované sociálnymi rolami, ako aj na také sociálne javy, ako je sociálny status a sociálna vzdialenosť...“ (Slančová, D. – Slančová, T., 2014, s. 33). Slančovej termíny možno aplikovať aj v kontexte výskumu väzenskej reči – v širšom zmysle by sme ju mohli hodnotiť ako penitenciárny komunikačný register, v užšom ako komunikačný register väzňov (implicitne a dialekticky zahrnujúci aj obvinených).

Sociolektickú lexiku a špecifický spôsob komunikácie jednotlivcov, ktorí sa (z akéhokoľvek dôvodu) dostali do stretu so zákonom a následne do výkonu trestu, v histórii slovenskej a českej lingvistiky nebolo možné jednoznačne pomenovať – hranica medzi nimi bola nezreteľná a kolísavá azda aj preto, že sa tomuto sociolektu z prirodzených príčin nevenovala pozornosť (väznenstvo ako politicko-spoločenské tabu). Odborná literatúra, ktorá sa sociolektmi zaoberá, nie je teda v tomto smere terminologicky jednoznačná a spor „o slang a argote“ bol náplňou opakovane organizovanej *Konferencie o slangu a argote*. Podobne problematickým sa javí aj vzťah medzi slangom a profesionalizmami, a to najmä z dôvodu existencie určitých druhov ľudských činností, ktoré sú pre niektorých jedincov profesiou, zatiaľ čo pre iných záujmovou činnosťou (napr. šport); aj preto sa ukazuje určitá vágnosť v používaných definíciách žargónu.

Odborný záujem o nespisovné vrstvy jazyka má, ako sme načrtli vyššie, v česko-slovenskej a českej i slovenskej lingvistike bohatú tradíciu, avšak uviesť presnú a jednoznačnú definíciu slangu v dôsledku nejednotnosti chápania obsahu a rozsahu tohto pojmu v histórii domácej a zahraničnej sociolingvistiky nie je možné. S daným „fenoménom“ súvisela aj skutočnosť existencie celej rady synonymných termínov: *sociálne nárečie*, *spoločenské nárečie* a v češtine *pracovní mluva* či *vrstvová mluva*. Problematickosť vymedzenia termínu slang B. Hochel argumentuje aj neželanou hierarchizáciou pojmov, napr. slang ako širší a argotu nadradený pojem, argot ako typ slangu a podobne (Hochel, 1993, s. 13).

V tejto súvislosti sa v Plzni pravidelne uskutočňujú medzinárodné konferencie o slangu a argote (prvá v roku 1977, následne v roku 1980, 1984, 1988, 1995, 1998, 2003, 2008 a v roku 2014), ktoré vo svojich zborníkoch zaznamenávajú posun vo vnímaní oboch pojmov. Už na prvej z konferencií (1977) jazykovedci poukazovali na neaktuálnosť staršej definície argotu F. Oberpfalcera (1934). Ten argot chápe ako tajnú reč spoločenskej spoločiny, slang zase ako reč ľudí s určitými spoločnými záujmami (Radková, Rausová, 2015, s. 9). Už tu sa prejavuje určitá stigmatizácia argotu ako reči deklasovanej vrstvy spoločnosti na úkor jeho utajovacej funkcie, ktorá je, podľa nášho názoru, jeho fundamentálnou náplňou. Na ťažkosti pri ohraňovaní termínov slang a argot poukazuje F. Cuřín (1977) vyslovením názoru, že „*tak ako niet pevných hraníc medzi zemepisnými nárečiami, aj v oblasti sociálnych nárečí možno hovoriť iba o prechodoch z jedného útvaru do druhého*“ (Habovštiak, 1978, s. 113). Zamýšľala sa teda nad tým, či ich možno vyčleniť ako dva samostatné útvary a či sa pohľad na argot zo 70. rokov 20. storočia zhoduje s už dovtedy platnou definíciou.

V roku 1980 dochádza k istému posunu vo vnímaní pojmu argot. Zatiaľ čo pri slangu B. Hochel upozorňuje na pretrvávajúcu nejednotnosť tohto pojmu (slang sa používa s rozmanitými synonymnými výrazmi ako žargón, hantýrka, mestský jazyk, vrstvový jazyk, sociálne nárečie a iné) a problematickosť jeho definovania narastajúcu naprieč rozličnými jazykmi a názormi jazykovedcov, argot definuje jednoznačne ako tajný jazyk, pomocou ktorého komunikácia nemá byť zrozumiteľná nezainteresovaným (Hochel, 1982, s. 11). Zároveň však dodáva, že „*...argot zostáva argotom len dovtedy, kým je tajný*“ (Hochel, 1982, s. 11). Z Hochelovho definovania argotu potom vyplýva, že jeho existenciu a používanie nespája výlučne s okrajovými vrstvami spoločnosti ako F. Oberpfalcer, ale apeluje skôr na jeho kryptickú funkciu vo všeobecnosti. Podľa neho ako akýsi druh argotu môžeme vnímať aj cudzí jazyk, ak je v danom prostredí nezrozumiteľný (napr. pri použití cudzieho

jazyka pred deťmi na utajenie informácie). Tu sa teda črtá podstata chápania argotu ako istej komunikačnej stratégie úzkeho okruhu komunikantov.

V tomto zmysle na tretej konferencii (1984) dochádza k naznačovaniu odklonenia sa lingvistov od dovtedajšieho vymedzenia pojmu argot. Na spornosť tradičnej definície poukázal J. V. Bečka, ktorý nejednoznačnosť vidí najmä v údajne zámernej utajovacej funkcii argotu. V tomto zmysle práve onú zámernosť považuje za problematickú, vyzdvihuje skôr uplatňovanie iného spôsobu hodnotenia argotu: „*Nejde tu tedy o utajování, nýbrž spíš o přehodnocování podle postoje lidí, kteří stojí na okraji společnosti, tedy důvod sociální*“ (Bečka, 1987, s. 6). V hodnotení slangu zase uvádza, že nie všetko, čo je ako slang označené, je skutočným slangom. Tu argumentuje konštitučným prvkom špeciálnosti určitej práce či prostredia (mládežnícky slang podľa Bečku nie je slang, pretože konštitučným prvkom nie je špeciálnosť prostredia ako napr. v študentskom slangu, ale len určitý generačný postoj). M. Krčmová, podobne ako J. V. Bečka, vyslovila pochybnosť nad tradičným definovaním argotu: „*Argot chápu v tomto příspěvku v tradičním smyslu jako záměrně utajovanou mluvu sociálních skupin spodiny společnosti přitom však pokládám takové vymezení za problematické: zlodějství a podobné asociální činnosti byly v době vytváření argotů chápány příslušníky společnosti jako druh profese – byť společenským uspořádáním odmítavé – a z tohto hlediska by pak šlo spíše o jistý typ profesního slangu*“ (Bečka, 1987, s. 6). To, že nie je všeobecne zrozumiteľný, argumentuje tým, že ho pripodobňuje k niektorým druhom slangov, ktoré sú zrozumiteľné len pre zainteresovaných príslušníkov danej skupiny (ako príklad uvádza napr. poľovnícky slang). Kryptickú funkciu argotu lingvistka spochybňuje jeho používaním v uzavretej skupine ľudí, ktorí sa o svojej práci rozprávajú podobným spôsobom, ako sa o pracovnej problematike rozprávajú ľudia s rovnakou profesiou.

Štvrtá konferencia o slangu a argote v Plzni (1988) sa sústredila aj na nový fenomén – na špecifiká reči drogovej subkultúry, ktorá sa do istej miery môže prenášať i do reči väzňov, ktorí takúto činnosť sami vykonávali, ide teda o intersociolektizmy. František Uher v tomto zmysle hovorí o špecifickej podobe argotu, ktorý používa určitá spoločenská vrstva „*...při jednání vymykajícím se obvyklým společenským /někdy i právním/ normám, vyznačuje se záměrnou, nebo nezáměrnou trvalou, nebo dočasnou utajeností a komunikativní ohraničeností...*“ ale zároveň konštatuje, že má znaky tabuovosti, ale aj znaky spoločné so slangom (Uher, 1989, s. 393). Karel Kamiš uvažuje o tzv. argotickom „sociolektu abuzorů“ (abúzus – návykové užívanie niektorých látok) a neskôr preň navrhol termín

toxikolekt (Radková, Rausová, 2015, s. 9). Medzi jazykovedcami sa však neujal a na šiestej plzenskej konferencii (1998) Albena Rangelova navrhla tento typ sociolektu pomenúvať systémovjšie ako narkomanská reč (narkomanská mluva) alebo drogová lexika (drogové lexikum). K téme sa opäť po rokoch vrátila Lucie Radková (ktorá sa systematicky venuje i samotnému väzenskému sociolektu) a Jana Rausová. Pojmom slang a argot sa z hľadiska terminologickej rozkolísanosti zámerne vyhýbajú, pričom používajú všeobecné pomenovanie sociolekt alebo mluva užívateľů a výrobců drog a o rok neskôr publikovali i rovnomennú monografiu (*Mluva užívateľů a výrobců drog*, 2015).

Na piatej konferencii (1995) sa príspevok J. Hubáčka venuje práve zdôrazňovaniu aktuálnosti skúmania sociolektov s dôrazom na skúmanie slangu v rozličných komunikačných prostrediach. Prirodzene teda vyplynula diskusia o potrebe vymedzenia hraníc medzi jednotlivými sociolektmi a takisto o potrebe zaznamenávania dovedty neskúmaných typov slangov. Termínu argot a jeho vymedzeniu sa však podľa L. Radkovej lingvisti vyhli, avšak J. Suk vymedzil používanie pojmu argot výhradne na prípady zámerného, vedomého utajovania a v ostatných prípadoch odporučil používať pojem slang, vo väzenskom prostredí kriminálny slang (Radková, 2012, s. 13). Za argot totiž pokladal len tzv. svetský argot ľudí, ktorí pracujú na strelniciach, v lunaparkoch atď. Slang zároveň na rozdiel od argotu považoval za reč skupinového charakteru vyznačujúcu sa pomenovaniami istých predmetov a skutočností s prevládajúcou integrujúcou funkciou (Suk, 1993, s. 8). To znamená, že pre jedincov mimo danej skupiny je slangová lexika zväčša neznáma, lebo sa používa len v sociálne kompaktnej skupine ľudí. Z toho vyplýva aj tendencia k vytváraniu vlastnej slovnej zásoby. Dôležité je zdôrazniť, že tá sa realizuje predovšetkým v hovorenej podobe. Tieto Sukove tvrdenia v *Slovenskej reči* (1995) kritizuje P. Odaloš z dôvodu údajného zužovania argotu slovami: „*Je nelogické domnievať sa, že v nápravno-výchovných zariadeniach sa odsúdení správajú vzorne a nemajú čo utajovať. Najmä v 2. a 3. nápravno-výchovnej skupine je skôr opak pravdou*“ (Odaloš, 1995, s. 325). V porovnaní s dnešným chápaním argotu, ktoré sa kreuje na pozadí širších materiálových výskumov, sa však s tvrdením P. Odaloša nemožno úplne stotožniť.

Dôležitosť príspevku J. Turnovcovej-van Leeuwenovej (slovník *Historisches Argot und neuer Gefängnislang in Böhmen*. Teil I. Worterbuch, 1993) a aj M. Davida na piatej konferencii spočíva v ich novom prístupe – prvý raz totiž spomínajú v súvislosti so slangom a argotom väzenské prostredie, teda zdôrazňuje sa jeho tematická náplň na pozadí relatívne uzavretého sociálneho systému, ktorý podľa nášho názoru v sebe zároveň asociuje

isté vzťahové usporiadanie – v našom chápaní prostredie, ktorého členmi sú odsúdení a zamestnanci väznice. P. Odaloš na margo tohto príspevku uvádza, že „...považuje za argot starší materiál z prostredia asociálov, kým o lexike tohto typu zo súčasnosti hovorí ako o väzenskom slangu. Nejde teda o presné odlišovanie argotu a slangu na základe funkcie slov v komunikácii, ale zväčša o fungovanie termínov, pôvodne používaných autormi, z ktorých čerpala zostavovateľka citovaného slovníka “ (Odaloš, 1995, s. 324).

Na konci deväťdesiatych rokov (1998) s úsilím podať nové terminologické vymedzenie argotu A. Jaklová navrhla dve možné riešenia. Buď týmto termínom označovať len argoty historického charakteru, ktoré zodpovedajú staršej definícii argotu, inak používať termín slang a diferencovať ho na rozličné podtypy (napr. väzenský slang). Druhou Jaklovej alternatívou je termín argot ponechať aj v spojitosti so súčasnosťou, ale nanovo definovať sociálne skupiny pozostávajúce z používateľov argotu (Radková, 2012, s. 14).

Na ôsmej konferencii (v roku 2008) P. Odaloš opakovane zdôrazňuje potrebu redefinície slangu a argotu. Zvlášť upozorňuje na komunikáciu špecifických pracovných skupín, ktorých aktivita sa týka operovania s financiami (či už sú to samotní finančníci, lobbisti či politici) a ich možné snahy o utajovanie informácií. V tomto zmysle M. Vondráček upozorňuje na nesprávnosť tvrdenia, že utajovanie informácií v komunikácii je spojené len so spoločenskou spodinou a svoje tvrdenia dokladá zisteniami súvisiacimi s korupčnými kauzami 21. storočia (aktérmi sú vplyvní a majetní ľudia). Argot teda nevníma ako typický sociálny dialekt (používatelia argotu teda podľa neho nie sú sociálne kompaktná skupina ľudí), ale ako funkčný subsystém jazyka s kryptickým cieľom. O redefiníciu týchto termínov sa vo svojom príspevku L. Radková neusiluje, ale prezentovanie komunikácie väzňov v jej psychosociálnych súvislostiach v českom prostredí zastrešuje pomenovaním „väzenská reč“ (čes. väzenská mluva) a svojím príspevkom a zisteniami do istej miery modifikuje dovtedajšie chápanie slangu a argotu.

Špecifikovať rozdiel medzi slangom a argotom vo všeobecnosti, ako to vyplýva z vyššie uvedených štúdií, nebolo jednoduché. Jednotliví lingvisti už od začiatku konania plzenských konferencií považovali ich dovtedajšie terminologické vymedzenie za sporné a pokúšali sa ho aktualizovať. Výsledkom tejto snahy je síce pôvodná nejednotnosť v ich názoroch, tá však časom prechádza k čiastočným spoločným prienikom. Účastníci konferencií sa zhodujú jednak v tom, že používanie argotu nezužujú len na oblasť používania zo strany spoločenskej spodiny – jeho príslušnosť k určitej sociálnej vrstve (osobitne subkultúre) teda už nie je rozhodujúca. Druhým spoločným prienikom je aj spochybňovanie

kryptickej funkcie tohto druhu sociolektu. Napriek tomu sa aj v súčasnosti stretávame s problematickým vymedzením týchto pojmov, napr. v monografii od Josefa Smolíka (*Subkultury mládeže*, 2010). Medzi znaky subkultúry vo všeobecnosti totiž zaraďuje aj argot a definuje ho ako špeciálnu slovnú zásobu tejto skupiny, čo by predpokladalo záujem jednotlivých členov subkultúry o utajovanie zmyslu komunikácie (Smolík, 2010, s. 36). Aj samotná problematickosť zaradenia lexikálnych prostriedkov väzenskej reči bola teda aktuálna naprieč všetkými konferenciami. V minulosti boli generalizované najmä za prostriedky argotu, no nemožno jednoznačne potvrdiť ich utajovací zámer, ako to urobil napr. P. Odaloš vo svojej monografii (*Sociolekty v basketbalovom a penitenciárnom prostredí*, 1997). Staršie výskumy by sme však mohli hodnotiť ako prvotné sondy, pretože nebrali do úvahy bohatosť lexikálneho inventára väzenskej reči a nebrali do úvahy jej uplatnenie v širšej komunikačnej interakcii vo väzenskom prostredí (komunikácia odsúdených, komunikácia príslušníkov, vzájomná komunikácia oboch skupín).

Väznica predstavuje relatívne malý a uzavretý priestor a zároveň sociálne a komunikačné prostredie, v čom vidíme príčinu toho, že prvky väzenského sociolektu hodnotí vonkajšia, nezainteresovaná spoločnosť ako nezrozumiteľné. Znalosť komunikačného kódu sa týka len príslušníkov tejto špecifickej society, väzňov (ale aj príslušníkov ZVJS), možno teda hovoriť o fakultatívnom slangu. Obligatórny typ slangu a slangizmov J. Hladký definuje ako slang, ktorý „*nespôsobuje jazykovokomunikačnú entropiu, a niet teda problémov s vecnoobsahovou (významovou) charakteristikou takýchto slangizmov ani s ich štýlovou (funkčnou) či sociolingvistickou charakteristikou a zatriedením*“ (Hladký, 2014, s. 460). Problematikou sa preto v tomto smere javí väzenská reč ako druh fakultatívneho (sekundárneho) slangu.

Táto problematickosť súvisí taktiež s vnímaním príznakových (tabuových) lexém, toto vnímanie je rozdielne (zatiaľ čo väzni určité slovo hodnotia ako príznakové, ľudia mimo tejto dočasnej skupiny ho môžu vnímať ako bezpríznakové a naopak; napríklad slová *degeš* či *kanibal*, ktoré väzni vnímajú ako vysoko príznakové). Komunikačný potenciál väzenského slangu je teda vzhľadom na charakter prostredia výrazne nižší ako pri obligatórnom slangu. Pochopiteľne, aj z tohto dôvodu môže dochádzať k prisudzovaniu účelového zatajovania informácií, kryptickej funkcie, zo strany vonkajšej spoločnosti. Väzenská reč teda môže pôsobiť dojmom tabuovosti. Preceňovanie jeho nezrozumiteľnosti pre neväzenské prostredie bez prihliadania na jeho vnútornú podstatu podľa J. Hladkého

posunulo v tradícii jazykovedných výskumov chápanie väzenského slangu do roviny argotu (Hladký, 2014, s. 460).

Tradičné vymedzenie argotu ako umelo utvorenej reči či systému kódov s účelom zatajovania skutočností pred nezainteresovanými osobami (konšpiračná/kryptická funkcia) s charakteristickou krátkodobosťou a skôr ojedinelým používaním zo strany akejsi okrajovej skupiny spoločnosti, „undergroundu“ society, za sporné považuje Jaroslav Suk. Ten vo svojej monografii spochybňuje prevládajúcu kryptickú funkciu argotu a zákonité prisudzovanie k nižšej sociálnej vrstve (Suk, 1993, s. 21).

Z vyššie uvedeného teda vyplýva zamieňanie väzenského slangu a argotu. Hodnotenie komunikačného registra väzňov ako argotického musí jednoznačne vychádzať z primárnej a dominantnej potreby utajenia informácie. Argot v tomto prípade charakterizuje určitý špecifický kód komunikačného aktu, ktorý môže dešifrovať len člen istého uzavretého spoločenstva s konvencionalizovanými pravidlami používania tohto kódu či sústavy kódov. Na mieste je preto otázka, ktoré zo slov používaných odsúdenými možno pokladať za konšpiračné a ktoré, naopak, neslúžia na utajovanie, ale majú čisto pragmatickú funkciu, teda vznikajú s cieľom pomenovať javy ich bežného života, prípadne funkciu ekonomizovať a ozvláštniť prejav. Naším cieľom je pokúsiť sa zistiť prítomnosť takýchto prostriedkov v inventári väzenskej reči a overiť tvrdenie o absencii dominujúceho zámeru o utajovanie informácie, ako ho prezentujú L. Radková a J. Hladký, ktorí jej pripisujú najmä pragmatickú a identifikačnú funkciu a exkluzivitu výrazu, čím dochádza v jeho vnímaní k posunu z roviny kryptickej (utajovacej) do roviny identifikačnej, teda nemožno hovoriť o argote, ale o slangu. Pochopiteľne, pripustiť musíme aj existenciu argotu v penitenciárnom prostredí. Jeho prirodzeným existenčným priestorom môžu byť dyády (takými sú napríklad tzv. kolchozy), teda malé, obmedzené záujmové skupinky väzňov – kolchozníkov, ktorí uzavreli dohodu o určitej vzájomnej pomoci (Hladký, 2014, s. 461). Predpokladáme pritom, že takýmito skupinami používané argotizmy nie sú všeobecne známe celému spoločenstvu väzenia, už vôbec nie členom ZVJS (Zboru väzenskej a justičnej stráže) ani ostatným spoluväzňom. V takomto prípade by argot skutočne mohol plniť svoju funkciu. Jeho komunikačný potenciál by bol zúžený a vymedzený istým počtom jednotlivcov a v rámci ich komunikácie by mohol plniť účelovú kryptickú funkciu. Z hľadiska denotátov takýchto argotizmov by mohlo ísť o väzenské reálie, činnosti či situácie, ktorých prezradenie by pre členov danej skupiny znamenalo určitú sankciu či ujmu (napr. pomenovania drog, zbraní, ďalších nepovolených predmetov či činností a javov). Ak by

však denotát, ktorý slovo označuje, dokázali identifikovať viaceré sociálne zoskupenia (napríklad aj príslušníci ZVJS), takéto pomenovania by stratili svoju argotickú funkciu, aj keď pôvodne mohla byť dominantnou práve konšpiračná funkcia.

Nízky komunikačný potenciál má výrazný vplyv aj na dynamizujúce tendencie v triede argotu, čo súvisí so sociolektickými lexikálnymi prostriedkami a ich dočasnosťou. Pri dlhohodobej koexistencii slangu a argotu totiž môžeme predpokladať vytvorenie prieniku medzi oboma súbormi, a to prostredníctvom postupného odtajnenia argotických slov napríklad v situácii, keď začnú ich významu rozumieť penitenciárni pracovníci, teda členovia ZVJS, prípadne iné skupiny väzňov. Tento jav môžeme označiť za deargotizáciu, odtajnenie. Takéto slovo sa môže preklasifikovať na slangizmus, čiže nové slangové slová môžu vznikáť aj z komunikačne „znefunkčnených“ argotizmov. Čiastočná dynamika je zreteľná aj pri slangových slovách, ktoré v závislosti od ich jazykového charakteru a pôvodu postupom času strácajú expresívne odtienky. Pri niektorých výrazoch prítomná expresivita teda funguje len dovtedy, dokiaľ sa slovo nestane stabilnou súčasťou slangu, následne je pre členov danej skupiny predtým vnímaná expresivita v komunikácii stieraná, stáva sa bezpríznačnou, pričom ako expresívnu ju, samozrejme, pociťujú jednotlivci mimo tohto spoločenstva – vo väzenskom prostredí dominuje pragmatická funkcia slangizmu. Ďalším dôvodom odtajnenia pôvodne argotických slov pred nezasvätenými účastníkmi komunikácie by mohla byť napríklad aj medializácia týchto pomenovaní, predovšetkým v literárnom a filmovom umení z kriminálneho prostredia. Pri deargotizácii (v jej mnohých formách) by sme teda mohli interpretovať klesajúcu tendenciu kryptickej funkcie, naopak, vzrastá a do popredia sa dostáva funkcia komunikatívna a identifikačná, teda zdôrazňujúca príslušnosť k danej skupine.

Väznice ako bohato štruktúrované a hierarchizované špecifické sociálne systémy majú pritom výrazný vplyv aj na samotný jazykový inventár odsúdených. V procese resocializácie a osvojovania si určitého režimu a nových pravidiel správania sa teda odsúdení musia adaptovať a stať sa členmi tejto (väčšinou dočasnej) väzenskej society. Prirodzene, pre efektívnu adaptáciu prípadne interakciu s ostatnými spoluväzňami je v procese tzv. prizonizácie potrebné nadobudnúť i špecifický jazykový kód. To odsúdenému umožňuje identifikáciu so skupinou a prijatie jedinca väzenskou subkultúrou s pridelením určitého statusu a roly (identifikačná funkcia).

Ako sme však už uviedli, slangový inventár väzenskej reči má aj pragmatické ciele – pomenovať okolité reálie a činnosti, ktoré sa v bežnom živote (v netrestanej spoločnosti,

„vonku“) nevyskytujú. Súvisia s výkonom trestu alebo väzby, napr. *kolchoz* ako dohoda väzňov o vzájomnej pomoci (v zmysle materiálnej pomoci). Okrem predmetov a činností sú v tomto slangu vo všeobecnosti vysoko frekventované pomenovania osôb vo výkone trestu, niektoré usporadúvané v synonymických radoch, iné v zmysle hyperonymicko-hyponymického vzťahu. Tie sa týkajú jednak príslušníkov ZVJS (antagonistická skupina, napr. *kukučkár*, *otvorzatvor* či *bachar*), ale aj samotných väzňov. Pomenovania osôb pritom môžu byť motivované spáchaným trestným činom (napr. *elpéčkar* – odsúdený za lúpežné prepadnutie, *mordár* – odsúdený za vraždu). Mnohé slúžia ako prostriedky ekonomizácie prejavu, napr. *ponorka* – eskortný autobus, ktorý svojím tvarom pripomína ponorku, *medved'* – bezpečnostné putá súčasne na ruky aj nohy (Hladký, 2014, s. 461).

Vznik niektorých sociolektizmov môže byť motivovaný i snahou o istú exkluzívnosť výrazu, ozvláštnenie prejavu, prípadne sú výsledkom vyjadrenia exkluzívnosti pomenovanej reality a môžu byť aj výsledkom jazykovej hry. Takéto slangizmy v reči väzenskej komunity často vznikajú z iniciálových skratiek, napr. *elpaso* (lúpežné prepadnutie; z iniciálovej skratky LP), ale aj inými slovotvornými postupmi (Hladký, 2014, s. 462). Lexika väzenského prostredia, prirodzene, odráža i konkrétnu realitu v nich. Keďže všetky ústavy na výkon trestu odňatia slobody sú striktné rozdelené podľa pohlavia odsúdených na mužské a ženské, z tohto dôvodu je v penitenciárnom prostredí možné zaznamenať zvýšenú mieru homosexuálne sa správajúcich odsúdených. Osobitú skupinu slov tu teda vytvára i tabuová téma vzťahujúca sa na sexuálny život vo výkone trestu a súvisiace témy. To sa odráža aj v samotnej lexike sociolektu, napr. slovo *bukvica* (*buk*, *bučina...*) či *ritier* sa používa na všeobecné označenie väzňa s homosexuálnym správaním (Hladký, 2014, s. 462). Do tohto okruhu pritom okrem označení osôb a vykonávateľov deja patria, pochopiteľne, aj pomenovania jednotlivých sexuálnych praktík. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť aj zaujímavý fenomén prechýľovania krstných mien väzňov s homosexuálnym správaním (Hladký, 2014, s. 462). Odsúdení tento spôsob pomenovania využívajú v komunikácii nielen pri krstných menách (napr. spoluodsúdeného Michala by nazvali Michaela), ale aj v rovine apelatív, kde dochádza k zámene maskulín za feminína.

Jedným z typických prvkov väzenského sociolektu je aj jeho heterogénnosť, a to nielen v zmysle kontaktov s inými jazykmi, ale aj výraznými presahmi z iných druhov slangov, čo v konečnom dôsledku vedie k zvýšeniu jeho komunikačného potenciálu. Tento prienik sa dotýka najmä slangov, ktorých nositeľmi boli samotní odsúdení v minulosti. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť najmä kriminálny slang, ktorého väzby na väzenský slang

možno identifikovať (kriminálny život sa vo výkone trestu často sprítomňuje), taktiež možno predpokladať importovanie časti lexikálnych prostriedkov do reči odsúdených aj z vojenského slangu. Práve pri kriminálnom slangu je možné predpokladať pôvodnú argotickú funkciu, ktorá však odtajnením obsahu slova zanikla, napr. *vyfotiť* – obhliadnuť si objekt pred vlámaním (Hladký, 2014, s. 462). Rovnako ako pri kriminálnom slangu aj pri vojenskom je možné predpokladať predošlý kontakt odsúdených mužov s vojenským prostredím, napr. *sčiták* (alebo aj *ščiták*) – uzávierka stavu vojakov/odsúdených alebo *stojka* (Hubáček, 1981, s. 99) ako súčasť vojenského slangu v zmysle *stráže* či *hliadky* v slovníku väzenského slangu z roku 2012 v zhodujúcom sa význame zaznamenáva aj L. Radková (Radková, 2012, s. 101). Výrazné ovplyvnenie väzenského slangu vojenským slangom bolo do istej miery v niektorých vecnoobsahových okruhoch zapríčinené aj prebudovaním priestorov pôvodne slúžiacich ako vojenské objekty na väznice, zároveň faktom, že väzenskí dozorcovia bývali často aktívni či vyslúžilí vojaci. Presahy medzi väzenským a vojenským slangom sa posilnili stanovením povinnej základnej vojenskej služby v druhej polovici 20. storočia, čiže odsúdení, ktorí absolvovali režimovo príbuznú základnú vojenskú službu, obohatili väzenský slang o prvky vojenského slangu.

Ak hovoríme o heterogénnosti väzenského sociolektu z hľadiska jeho historicky i spoločensky podmienených jazykových kontaktov, máme na mysli najmä češtinu, maďarčinu, nemčinu a vo významnej miere i rómčinu, v súčasnosti možno badať aj presah z anglického jazyka, napr. v slove *teoš* z angl. tea – čaj alebo *kaprfíld* (z angl. Coperfield), čo označuje väžňa, ktorý sa pokúsil utiecť, ale aj v reči drogovovo závislých, porov. napr. slangové slová *ejč* (výslovnosť anglického písmena H), ktoré označuje heroín, alebo *acid* (z angl. slova acid – kyselina), čo označuje LSD (porov. Radková, Rausová, 2015, s. 75). Fenomén multilingvizmu alebo plurilingvizmu (ako ho nazýva J. Hladký, *Plurilingvizmus ako jazyková potreba a kulturologický fenomén*, 2014) sa prirodzene vyskytuje aj v sociálnych nárečiach s viacjazyčným a viackultúrnym spektrom svojich nositeľov, čo je charakteristické pre spomínané väzenské prostredie. Táto jazyková variabilita je zapríčinená jednak koexistenciou, a tým čínom aj vzájomným ovplyvňovaním viacerých jazykov a kultúr v tom istom uzavretom priestore v dlhšom časovom horizonte. Multilingvizmus v slovenskej väzenskej subkultúre bol prítomný od počiatku väzenstva a aj po roku 1945, keď sa do prostredia slovenských väzenských zariadení dostáva mnoho Čechov a naopak: „*Demografická štruktúra väzníc sa výrazne menila v 50. rokoch 20. st. – najmä z hľadiska príslušnosti väznených osôb k národnému jazyku. Navyše, radikálne sa zväčšil aj počet osôb vo*

výkone trestu vo všetkých väzenských zariadeniach na Slovensku i v Česku. Väznice sa tak stali pomerne uzavretými jazykovo-sociálnymi systémami, kde sa do aktívneho kontaktu dostávali nielen slovenčina, čeština a v starších obdobiach aj nemčina a maďarčina, ale aj ďalšie jazyky, osobitne rómčina“ (Hladký, 2014, s. 463). Osobitné postavenie rómčiny vyplýva z možnej snahy o zexkluzívnenie väzenského jazyka pri preberaní takýchto slov, motiváciou však mohlo byť aj úsilie o utajenie zmyslu výpovedí v komunikácii; takýmto pomenovaním s primárne argotickou funkciou mohlo byť slovo *arak* s apelovou funkciou, ktoré možno preložiť ako *pozor*, z rómčiny pochádza aj sociolektické pomenovanie heroínu – *kálo*, z rómskeho *kalo*, teda čierny (Radková, Rausová, 2015, s. 68). Začlenenie pôvodom rómskych slov do komunikačného registra väzňov sa realizuje viacerými spôsobmi: môžu sa používať v základných tvaroch v rozličných slovenských mikrotextoch (napr. *kár* – *penis*), ďalej v rámci slovenského mikrotextu, ale s apelovou funkciou (napr. spomínané *Arak!* – *Pozor!*) či vo forme kontaminovaných tvarov, keď sa rómske lexémy „kontaminujú“ slovotvornými prostriedkami slovenčiny, napr. z róm. *chindo* – *záchod* vznikne slovo *chind'ovat'* – vykonávať veľkú potrebu (Hladký, 2014, s. 89). J. Hladký však upozorňuje aj na také prvky väzenského sociolektu, ktoré nevykazujú príznak prostredia, z ktorého pochádzajú a bolo by možné ich používať v akomkoľvek inom prostredí bez toho, aby stratili na svojej zrozumiteľnosti, no špecifickosť a uzavretosť väzenského prostredia neumožňuje ich presah do iných typov slangu, napr. *nafta* či *ropa* ako silný čaj/káva.

Z jazykového hľadiska je zaujímavé sledovať aj spôsoby, akými sa prostriedky komunikačného registra väzňov utvárajú. Väzenský slang rovnako ako aj iné druhy slangov sa pritom obohacujú rovnakými onomaziologickými postupmi, či už transformačnými alebo transpozičnými. Jedným z najfrekvencovanejších postupov využívaných v tomto prostredí je a) odvodzovanie (derivácia). Využíva sa na označovanie osôb či dejov využitím príslušných prexifov či sufixov. Derivácia je pritom príznačná predovšetkým pre substantíva. Takýmto spôsobom vzniklo napr. označenie pre ponorný varič pomocou sufixu *-ák* (*ponorák*). V uvedenom prípade ide o kombináciu dvoch onomaziologických postupov, už vyššie spomenutého odvodzovania a skracovania (konkrétne univerbizácie), b) skracovanie je pritom určitým úsilím o kratší, dynamickejší a zvukovo zjednodušený výraz (napr. *matroš* pre pomenovanie medzi väzňami „obchodovateľného“ materiálu – kávy, čaju či tabaku). Takýmto spôsobom boli utvorené aj pomenovania súvisiace s výrobou určitého druhu narkotík, napr. pri výrobe pervitínu používaný Nurofen Stopgrip môžu výrobcovia

drog nazvať *enka*, Modafen *emka*, teda podľa iniciálok jednotlivých liečiv (Radková, Rausová, 2015, s. 69). V súvislosti so skracovaním je potrebné spomenúť aj tvorenie výrazov z iniciálových skratiek, napr. z inicálovej skratky *LP* (lúpežné prepadnutie) vzniká *elpéčko* či *elpaso*.

Pre reč väzňov je typická aj tendencia o zexkluzívnenie výrazu a c) jazykovú hru. Jazykovou hrou, resp. formálnou obmenou vzniklo napr. pomenovanie *klepetá* (Hladký, 2014, s. 463). To označuje analgetiká či iné lieky s podobným účinkom – *klepky* od slova *klepať* – teda užívať analgetiká za účelom dosiahnutia euforického stavu. Značné množstvo slangových výrazov penitenciárneho prostredia sa však tvorí aj prenášaním významu slova, resp. rozšírením sémantickej štruktúry. K takýmto sémantickým posunom dochádza d) metaforizáciou alebo e) metonymizáciou. Pri metaforizácii používame bežné názvy pre označenie nového špecifického významu, pričom tieto spája určitá vonkajšia podobnosť (či už tvarom, veľkosťou, vyplývajúca z podobnej činnosti, skupenstva atď.), čím sa zvyrazňuje typický znak pomenúvanej reality, napr. *ponorka* – eskortný väzenský autobus, ktorý tvarom pripomína ponorku, pervitín sa zase vzhľadom na jeho podobu a skupenstvo s bielym kryštalickým práškom v reči užívateľov drog nazýva ako *biele* či *párno* (z róm. *parno* – biely) a extáza ako *lentilka*, pretože sa podáva vo forme tablety pripomínajúcej lentilku (Radková, Rausová, 2015, s. 67). Pri metaforizácii však okrem významového posunu môže dôjsť aj k posunu expresívnosti, napr. *biela huba* – ten, kto je nerómskej národnosti, no naopak *čierna mrdka/čierna huba* – ten, kto je rómskej národnosti (Radková, 2012, s. 63). Naopak, metonymické prenášanie významu slova vzniká na základe podobnosti či súvislosti vnútornej, ktorá sa tak stáva onomaziologickým príznakom. V neposlednom rade sa pri tvorení väzenského sociolektu uplatňuje aj f) preberanie slov z iných jazykov (najčastejšie z nemčiny, rómčiny, maďarčiny, češtiny). Produktívnosť tohto postupu pri tvorení slangizmov pritom J. Hubáček zdôvodňuje jednak nedostatočnou alebo úplne chýbajúcou domácou terminológiou, snahou o zachovanie špecifických pojmov z určitého prostredia či krajiny, snahou o expresívnosť výrazu alebo o zjednodušenie a skrátenie v prípade dlhého slovného spojenia v domácom jazyku (Hubáček, 1981, s. 171). Pri vzniku jednotlivých pomenovaní sa teda vyššie uvedené onomaziologické postupy prekrývajú a využívajú v rozličných slangových prostrediach, rovnaké pomenovanie teda môže označovať iný denotát vo väzenskom slangu a iný v mládežníckom slangu. Tento jav J. Hladký označuje ako nežiaducu intersociolektickú polysémiu, napr. slovo

kupko – v mládežníckom slangu znamená *kúpalisko*, vo väzenskom slangu *čas vyhradený na osobnú hygienu* (Hladký, 2014, s. 464).

Ukazuje sa teda, že komunikačný potenciál väzenského slangu je veľmi vysoký vo svojom vlastnom komunikačnom prostredí, no vo vonkajšom prostredí mimo tohto spoločenstva (rovnako ako aj v prípade argotu) je táto potencia naopak veľmi nízka. Na základe toho možno považovať zaradenie väzenského sociolektu za prostriedok argotu ako neadekvátne.

Acknowledgement – Example: This work has been supported by the Scientific Grant Agency of the Slovak republic VEGA under the Grant No. 1/0390/11 and the Grant No. 1/0389/11.

Literatúra

1. BEČKA, J. V.: Slang a diferenciace v běžně mluvené řeči. In: *Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 27. ledna 1984*. Plzeň : Pedagogická fakulta-Katedra filologie v Plzni, 1987. s. 4 – 11.
2. HABOVŠTIK, A.: Konferencia o slangu. In: *Slovenská reč*, roč. 43, 1978, č. 2, s. 113.
3. HLADKÝ, J.: O väzenskej reči. In: *Acta Facultatis Paedagogicae Universitatis Tyrnaviensis : Séria A. Philologica*. Zv. 6. Ed. J. Pavlovič. Trnava : Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2002, s. 25–33.
4. HLADKÝ, J.: Plurilingvizmus ako jazyková potreba a kulturologický fenomén. In: *Pluralistic approaches to languages and cultures in education*. Trnava : TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, 2014. s. 85 – 92. ISBN 978-80-8082-852-3
5. HLADKÝ, J.: Výrazová a typologická charakteristika väzenského sociolektu. In: *Minority v subsystéme kultúry*. Nitra : Kulturologická spoločnosť v spolupráci s Katedrou kulturológie FF UKF, 2014. s. 459 – 465. ISBN 978-80-558-0516-0
6. HOCHÉL, B.: Čo je slang. Slang a iné nespisovné vrstvy jazyka. In: *Sborník přednášek z II. konference o slangu a argotu v Plzni 23. – 26. září 1980*. Plzeň : Pedagogická fakulta-Katedra filologie v Plzni, 1982. s. 9 – 27.
7. HOCHÉL, B.: *Slovník slovenského slangu*. Bratislava : Hevi, 1993. 186 s. ISBN 80-85518-05-8
8. HUBÁČEK, J.: *O českých slanzích*. Ostrava : Profil, 1981. 214 s.
9. KRČMOVÁ, M.: Argot jako prostředek umělecké stylizace. In: *Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 27. ledna 1984*. Plzeň : Pedagogická fakulta-Katedra filologie v Plzni, 1987. s. 106 – 117.
10. ODALOŠ, P.: Piata konferencia o slangu a argote. In: *Slovenská reč*, roč. 60, 1995, č. 5 – 6, s. 323.
11. ODALOŠ, P.: *Sociolekty v basketbalovom a penitencárnom prostredí*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 1997. 91 s. ISBN 80-8055-031-X
12. ONDRUS, P.: *Sociálne nárečia na Slovensku I*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1977. 243 s.
13. RADKOVÁ, L. – RAUSOVÁ, J.: *Mluva uživatelů a výrobců drog*. Ostrava : Ostravská univerzita, 2015. 108 s. ISBN 978-80-7464-707-9
14. RADKOVÁ, L.: *Jak se mluví za zdmi českých věznic*. Ostrava : Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostrave, 2012. 165 s. ISBN 978-80-7464-109-1
15. SLANČOVÁ, D. – SLANČOVÁ, T.: *Reč pohybu, autority a súdržnosti*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2014. 282 s. ISBN 978-80-555-1115-3

16. SMOLÍK, J.: *Subkultury mládeže*. Praha : Grada publishing a.s., 2010. 288 s. ISBN 978-80-247-2907-7
17. SUK, J.: *Několik slangových slovníků*. Praha : Inverze, 1993. 138 s. ISBN 80-900632-9-2
18. UHER, F.: Nová modifikace argotu. In: *Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu v Plzni 9. – 12. února 1988 (1)*. Plzeň : Pedagogická fakulta-Katedra filologie v Plzni, 1989. s. 393 – 406.

Kontakt

Mgr. Lenka Haluzová

Trnavská univerzita v Trnave

Pedagogická fakulta

Katedra slovenského jazyka a literatury

Priemyselná 4

918 43 Trnava

lenka.haluzova@tvu.sk